

POWŚCIAĞNAĆ (43) *vb pf*

powściągnąć (37), **powciągnąć** (6); powciągnąć *HistJóz* (2), *BielKron* (2), *KwiatKsiąż*;
powściągnąć : powciągnąć *LibLeg* (1:1).

W inf -ciąğ-; *w imp* -ciąğ- (1) *GrabowSet*, -ciąğ- (1) *ArtKanc*; *w pozostałych formach* -ciąğ-
o jasne.

inf powściągnąć (23). ◇ *fut* 1 sg powściągnę (1). ◇ 3 sg powściągnie (3). ◇ *praet* 1 sg m -em
powściągnął (1). ◇ 2 sg m powściągnąłeś (1). ◇ 3 sg m powściągnął (2). *n* powściągnęło (1). ◇ 3 pl
m pers powściągnęli (1). ◇ *imp* 2 sg powściągni, powścięgni (2). ◇ *con* 1 sg m bych powściągnął (1).
◇ 3 sg m by powściągnął (1). ◇ 2 pl m *pers* byście powściągnęli (2). ◇ *impers praet* powciągni(o)no
(1). ◇ *part praet act* powściągnąwszy (3).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVII – XVIII w.

1. *Powstrzymać, zahamować, poskromić; coercere Calag, JanStat; requiescere, freno circumducere PolAnt; comprimere, reprehendere, retractare Mącz; cohibere Calag* (27) : *Manus comprimere, Powściągnąć nie krásć. Mącz 320d; Bezwingen. Powściągnąć/ et pohámowác. Coercere, cohibere. Calag 90a.*

a. *O osobach: powstrzymać przed jakimś (niepożądanym lub niewłaściwym) działaniem; ukrócić, nie pozwolić* (10) :

powściągnąć kogo (A) (2): *RejWiz 89v*; przetóž chcąc ták ftróže/ iáko tész Kupce to zakazánié náłzé przelstępuiąć powściągnąć/ wftáwiamy [...] [*aby nie jeździli na Śląsk*] *SarnStat 1237.*

powściągnąć kogo (G a. A) (4): *LibLeg 7/9*; Bo gdy dułze zápomniłz á boiázni Božey/ Iuż nie może nędzniku o tobye być gorzey. Iuż cie nikt nie powściągnie/ iuż cie nikt nie ftrzeže *RejWiz 129v*; [już takowy przełożony nie jest prawym panem, ale jest najemnikiem, bo widzi, iż grzeszy poddany, a wzdym grzesznego nie powciągnie. *Kaz 83*]. *Cf powściągnąć kogo od czego.*

powściągnąć kogo (G a. A) *od czego* (2): *LibLeg 11/92*; A iż mię y to od opifánia ná nie [*na Wędzidło*] powściągnęło/ iż on [*ksiądz kanonik*] ty fwoie kwiatki názwał śniadánim *CzechEp 9v.*

powściągnąć czym (1): *Manu repraehendere, Ręką powściągnąć. Mącz 318b.*

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): *Aby Valza C.M. napomyonancz y powczyągnancz raczil Czarza Tatarłkiego żeby fzyą wprzyazny awpokoyv zachował LibLeg 7/9.*

W przeciwstawieniu: »powściągnąć ... zaprawić« (1): *GliczKsiąż D8v cf Szereg.*

Zwrot: »powściągnąć z nałogu« (1): *Zwłafzczá gdy [młodość, gdy podраста] zwyczaj weźmie s towarzysłtwá złego/ Iuż ią trudno powściągnąć z nałogu zwykłego. RejWiz 89v.*

Szereg: »nie powściągnąć ani przygrozić« (1): *dzis/ ledwo ná fwyáth fyn wynidzye/ á yuż wnim grzechu wfłelákies⁸⁹ będzie pełno: óciec nye powfcyągnye áni przygroži/ ále yefłcže ná to zápráwi/ s czego przydyzye złość álbo płotá dzyecyęca GliczKsiąż D8v.*

W przen (2) :

Zwrot: »powściągnąć ciała, ciało« (1:1): *Iesli kto wfłowie nie vpada/ to dołkonáły mąż/ mogąc [tj. mogący] powściągnąć y wfzytko ciało [potens freno circumducere et totum corpus] BudNT Iac 3/2; ArtKanc M15v.*

b. *O uczynkach, popędach i ich objawach* (13) :

powściągnąć czego (4): Tãmże iã trzãlnę rękãmi moimi/ã powłciãgnę gniewu łwego/ bo ia Pan mowiłem to. *BibRadz Ez 21/17; Mącz 462b; SienLek S[ss]2v*; onych czãłow/ potrzebã było kogo/ Ludwikowi podobne⁸⁰/ ktoryby był Papielkiego y Xiężey infzey/ łwowlonego żyda powściãgnãć mogli. *NiemObr 62*.

powściãgnąć co (4): tak łię maia zwycziã/ iżeby młodołci popędlivość ławie powciãgnãć mogli. *KwiatKsiąż D2v. Cf powściãgnãć co czym*.

powściãgnãć czego (po przeczeniu) (1): *KromRozm II k3 cf W przeciwstawieniu*.

powściãgnãć co czym (3): *KromRozm III P2*; Ale widziłz iãko łtoł Krolewki iuz prawie do dnã zniłczãł/ hoynã łzczodroblivością Krolewłkã/ ktorã trzebã by Stãtutem powściãgnãć *OrzRozm O2v*; Iurność niewieściã thym powściãgnãć może/ gdy bukvice/ ã łłoneczniku w ocie nãwãrzyłz/ ã dãłz iey onę iuchę wypic. *SienLek 115*.

W przeciwstawieniu: »powściãgnãć ... pobudzac« (1): tãkye przykazãnye myli y żãdłz nãłłych/ woley bożey przeciwnych/ powłcyãgnãć nyemoże/ y owłłem ye nyeyãko pobudza *KromRozm II k3*.

W przeni (4) :

Zwroty: »powściãgnãć rękã (a. rękũ), rękę« [*w tym: od czego* (1)] = *powstrzymãc się od uczynienia czegoł złego*; o Bogu: *od kary [szyk zmienny]* (2:1): *RejZwierc 205*; (*marg*) Tatarowie Polłkę y Mãzowłze okrutnie woiuiã. (-) Włsi bez liczby popãlili/ y zburzyli/ tylko od Klãłztorã Krzyżã nã łyłey górze zã porãdã Ruffakow/ rękũ drapieżnych powciãgnęli *StryjKron 370*; kãżni vlzy/ y powłcãgni rękã/ A iãc włzedy wieczne/ Boże oddãm dzięki. *GrabowSet Bv*.

»ust nie powściãgnãć« = *nie zmiłczec* (1): Powiedãłem łprawiedliwość twã w wielkim kołciele Nicem włt łwych nie powciãgnãł gdzie ich było wiele *LubPs L2*.

c. O objawach chorób (2) :

powściãgnãć czego (1): tólz ten proch vczyni/ że głowę potwiãrdzi / kãłzłow powłciãgnie/ y ktoręby łye tãm nalãzly/ wyłufzy/ ã rołpędzi. *Oczko 16v*.

powściãgnãć co (1): Wrãcãnie iãko powłciãgnãć *SienLek T[tt]2v*.

2. Zatrzymãć w ruchu (11) :

a. Zatrzymãć idãcego lub jadãcego; retardare, retrahere, sustinere *Mącz; opprimere PolAnt* [*w tym: co (żywotne)* (1), *kogo* (A) (1), *kogo* (G a. A), *czego a. co (żywotne)* (7)] (10) : Iozef wezwãwłły łłãfãrza rzekł włtañ a iedz za mężmi ã powdziãgnãwłłzy ye mow ym tze mułcie oddali złe zãdobre *HistJóz D2, D2; RejJóz D7v; UstPraw E2*; Pilnuycież thego gdy przydzie ten połel żebyłcie drzwi zãmknęli/ ã powłciãgnęli go przededrzwiami *BibRadz 4.Reg 6/32*; Anioł Pãñłki zãłtãpił mu drogę ãby go powłciãgnãł gdy iechãł nã ołlicy ze dwiemã łługãmi łwemi. *BibRadz Num 22/22, Num 22/32*; Equos incitatos sustinere, Rozboddzone konie zãdzierzeć/ powłciãgnãć. *Mącz 448b, 441b*.

powłciãgnãć z czego (1): Ex fuga retrahere, Z vciecki powłciãgnãć. *Mącz 462b*.

b. Zatrzymãć wypływãnie [*co*] (1) : niektorzy chcãc innym zãłrzcãc wino [*wypływãjące z fontanny*] odiãć/ dobyli rury z łiemie y popłowãli go bãrzo wiele/ a tãk wino mułiano powciãgnãć *BielKron 331*.

3. Sprawic, aby ktoł a. coł zostãł(o) na miejscu [*kogo* (G a. A), *czego*] (2) :

powciãgnãć do kiedy (1): gdy chciãł Sãłłkie kłiãżę do domu iãchãć/ powciãgnãł go Cefarz ielzcze do czwartego dnia *BielKron 208v*.

Zwrot: »powciągnąć przy sobie« (1): [rotmistrz] Sam łzkody opráwuie zá towárzyźzé. Dla czego ma moc pieniędzy powściągnąć przy łobie. *SarnStat* 427.

4. *Ciągnąc ku sobie, spowodować naprężenie, przén* (1) :

Zwrot: »powściągnąć [komu] wędzidła« = *ograniczyć swobodę* (1): Powściągnąłeś na ten čás przedwnym wędzidła/ Chdeli látác wyfoko/ vćiąłeś im łkrzydła. *SapEpit* B.

5. *Odmówić, nie dać [czego]* (1) : Lohn verľagen. Mytá powściągnąć. Negare mercedem. *Calag* 340b.

6. *Wciągnąć do góry, podnieść [co]* (1) : á thák gdy powciągniono kothwice [*Descissis itaque anchoris*] onego domu [*tj. fortecy zbudowanej na statkach będących na morzu*]/ przybliżył łie ku mnrum [!] mieyskim. *HistAl* C.

Synonimy: 1. okroćić, pohamować, ukroćić, umiarkować, uskromić, wstrzymać, zabieżeć, zatrzymać; 3. zachować, zatrzymać, 5. odmówić.

Formacje współrdzenne cf CIĄGNAĆ.

Cf **POWŚCIAĞNIENIE, POWŚCIAĞNIONY**